

*„Welaan dan brave ingezetenen van Achtkarspelen,
gord het zwaar aan...”*

Achtkarspelen tijdens het militair conflict met België rond 1830 (I)

Koning Willem I met degen en koningsmantel (Schilderij van Willem Barteld van der Kooi, 1818).

Door Dirk Reinder Wildeboer te Buitenpost.
Secretaris van de Stichting Oud-Achtcarspelen.
 tel. 0511-541920,
 internet <http://home.hetnet./~oudachtcarspelen>

België viert dit jaar dat 175 jaar geleden de Belgische revolutie uitbrak. Deze opstand leidde uiteindelijk tot de onafhankelijkheid van Nederland in 1839. Uiteraard had deze ontwikkeling, waarbij de legers in actie kwamen, ook gevolgen voor de inwoners van Achtcarspelen.

Groot-Nederland

Tijdens het congres van de Europese leiders in de laatste maanden van 1814 en de eerste van 1815, werd de eenwording van de Nederlanden met België en Luxemburg besproken. De Britse minister stond hier niet afwijzend tegenover. Een sterk Nederland zou een uitstekende barrière vormen tegen mogelijke agressie van Frankrijk. Terwijl daarover in de Oostenrijkse hoofdstad nog druk werd onderhandeld, raasde het bericht van een nieuwe oorlogsdreiging door Europa. Napoleon was van Elba ontsnapt en meteen begonnen met de vorming van een leger, dat optrok naar het noorden. De conferentie van Wenen werd abrupt afgebroken en de staatshoofden van Nederland, België en Engeland reisden snel naar huis om hun eigen legers te groeperen. Op 18 juni 1815 lagen de legers bij Waterloo tegenover elkander en na een bloedige strijd werd Napoleon verslagen. De opmars van Napoleon had de eenwording van de Nederlanden versneld. Nog voordat de slag bij Waterloo plaatsvond, had Willem I zich al vast uitgeroepen tot koning over het grote Nederland met inbegrip van België en Luxemburg. Deze daad werd later door de Europese staatshoofden bekrachtigd. In 1815 werd Willem I te Brussel ingehuldigd. De verschillen tussen beide landen waren groot. Het noorden had in 1815 een kleine twee miljoen inwoners, was voornamelijk protestant, achtergebleven en armlastig. Het zuiden daarentegen telde bijna vier miljoen zielen, overwegend katholiek en hier waren industrie en mijnbouw al volop in ontwikkeling. In 1815 had het noorden een staatsschuld van maar liefst 1250 miljoen gulden, België daarentegen slechts 25 miljoen. Bepaald ontevreden waren de Belgen over de keus van de hoofdstad. Niet Brussel maar Amsterdam zou de eerste stad van het koninkrijk zijn. Dit waren de eerste tekenen dat het nooit goed kon gaan tussen de beide Nederlanden.

De breuk

Brussel, augustus 1830. In de schouwburg van de stad liep al sinds het begin van de maand de opera *La Muette de Portici*, een melodrama over de strijd van Napels tegen de Spanjaarden. Vooral één onderdeel van de opera trok de bijzondere belangstelling van de Brusselaars: de aria "Heilige liefde voor het Vaderland". Avond aan avond zongen bezoekers het lied luidkeels mee, een fenomeen dat met de dag meer toeschouwers naar de schouwburg trok. De spanning in de stad was om te snijden. Een dag later brak in Brussel de hel los. Paupers uit sloppen en stegen stormden naar het hoofdgebouw van de National, de krant die het beleid van Willem I altijd door dik en dun had verdedigd. Het kantoor werd geplunderd evenals de woning van minister Van Manen. Daarna werd er een burgerwacht gevormd om de reischoppers in toom te houden.

Vervolgens werd Prins Frederik met een leger naar de Zuidelijke Nederlanden gestuurd om de rust te herstellen. Hij werd echter direct door de Brusselse burgerwacht uit de stad gejaagd. In december kwamen in Londen de Europese ministers en gezanten bijeen. Ze dicteerden Nederland de scheiding van België. Ondertussen deed Nederland nog één poging de verloren gewesten te heroveren. "Te wapen, op de dringende bede van uwen vorst" werd overal geroepen. Een leger van enkele tienduizenden Nederlanders viel België binnen om tijdens de tiendaagse veldtocht de opstandelingen mores te leren. Bij Hasselt en Leuven werden de Belgen verpletterend verslagen. Een succes van korte duur, want de eerste Franse troepen waren de zuidelijke grens van België al overgetrokken om die Nederlanders terug te drijven. Hierna trok het Nederlandse leger zich terug in Brabant en werd daar geleidelijk ontbonden. De internationale politiek bleek dus sterker dan het leger van de tiendaagse veldtocht.

"Gord het zwaard aan..."

De oproep van koning Willem I aan het volk om ten strijde te trekken, werd nog eens bekrachtigd door het grietenijbestuur van Achtcarspelen in een boodschap aan de ingezetenen. Er werd opgeroepen om vrijwillig dienst te nemen om het vaderland te verdedigen tegen de oproerige Belgen, die met 'muitelingen' werden aangeduid. Om vrijwillige dienstneming te stimuleren stelde het bestuur in Buitenpost zelf een premie beschikbaar van f 20,-. Ook aan krijgshaftige taal ontbrak het niet in de proclamatie van grietman en assessoren, zoals we hierna kunnen lezen.

Op 18 oktober 1830 werd de volgende oproep van het grietenijbestuur van Achtcarspelen voorgelezen en aangeplakt:

"Ingezetenen van Achtcarspelen!

"Gij hept de stem des Konings gehoord, die U ten wapen roept tot verdediging van Ons Vaderland tegen de muitelingen die het bedreigen en het hoofd van dit gewest heeft U bekend gemaakt met den wyzen waarop gy aan dien oproeping kunt voldoen. Het Register van Inschrijving is diens volgens in deze Grieteny geopend om uw vrywillige aangaven te ontvangen tot het doen van Militaire dienst bij 's Konings Leger, zoo lang het vaderland in nood is. Reeds staan de namen van eenige onzer Ingezetenen zoo wel van vaders van huisgezinnen als van Jongelingen aan denzelfden hoofd. Welaan dan ! brave Ingezetenen van Achtcarspelen ! volgt hun voorbeeld na en gord het zwaard aan ter verdediging van het land onzer inwoning, ter verdediging van goed en bloed. Dat de oproerige belg bij de eerste vyandige voetstap, die hy op den grond onzer Noordelyke Provincien mogt zetten, ons gereed vinden om hem te bevechten en onder Goddelyke bystand van daar te verdryven. Dat niemand worde teruggehouden uit bezorgdheid voor het bestaan van zyne betrekkingen, dien hy mogt achterlaten, neen ! mannen en vaders van huisgezinnen ! Voor Uwen vrouwen en kinderen zal in Uw afwezen voldoende en met de meesten trouw en liefde gezorgd worden. En zal bovendien aan elken goedgekeurd wordende vrywilliger uit deze Grieteny, dien zulks zal erlangen, eene premie van twintig Guldens door ons worden ter hand gesteld. En zal dezen oogenblikelyk bij Klokkeppinge worden afgelezen een aangeplakt waar zulks in deze Grieteny te geschieden en gebruikelijk is. Buitenpost, den 18 October 1830. Grietman en Assessoren van Achtcarspelen, get. S. van Haersma en F.J.M.M. Mulier".

Hoe was de stemming in Achtcarspelen?

Op voorschrift van "den Heer Procureur Crimineel belast met het

beleid der Policie van Vriesland", bracht de grietman regelmatig rapport uit aan de officier van justitie te Leeuwarden. In het gemeentearchief zijn dan ook vele brieven te vinden met ongeveer dezelfde inhoud. "Dat de gedragingen van de Ingezeten in deze Grieteny tot nog toe volkomen rustig zijn. Dat ik evenwel niet heb kunnen bespeuren dat er zich personen uit andere provincien of vreemdelingen in deze Grieteny hebben opgehouden of gepasseerd zijn wier gedrag mij in de tegenwoordigen omstandigheden verdacht is voorgekomen, noch dat er met opzet valsche geruchten in omloop zijn of worden gebragt". De door de grietman uitgebrachte rapporten bij het begin van het conflict in september 1830, werd ingegaan op de spannende situatie in die dagen. Er werd aangegeven hoe de stemming was.

"Dat aanvankelijk door de Ingezeten eene welgezinde geest is aan de dag gelegd, verontwaardigd tegen de muitelingen en gezind om zoo noodig en daartoe opgeroepen het zwaard aan te gorden, ter hunnen bestraffing, ter defensie en tot herstel van de rust en wettige orde in den Lande. Dat ik echter niet kan ontveinzen en vermeen Uweledelgestrengte kenbaar te moeten maken dat na al het gebeurde de gemoederen zeer mismoedig en ter neergeslagen zijn, wel stil, doch niet gerust". Toen Prins Frederik met een leger naar de Zuidelijke Nederlanden trok en Brussel had bereikt, was de reactie van grietman Van Haersma als volgt: "Dat de geest zeer goed is en de gemoederen zeer verblijd zijn over het stormerhand innemen van Brussel, reikhalzend, maar met een goed vertrouwen de verdere gevolgen tegemoet zien".

"Onrustige en ongunstige tijden..."

Na de rellen te Brussel in de maand augustus 1830, waarbij de paupers uit de sloppen en stegen tevoor-

schijn kwamen en gingen plunderen, ontstond er vermoedelijk een bepaalde angst voor soortgelijke gebeurtenissen in onze provincie. Het was na de Napoleontische tijd gedurende een lange reeks van jaren hier economisch een slechte tijd. Vooral in de winter, wanneer er weinig werk was, werd er armoede geleden. Tegen de achtergrond van deze situatie kunnen we verklaren dat van overheidswege bepaalde maatregelen werden genomen om eventuele ongeregelheden voor te komen. Het was dan ook op 25 september 1830 dat in de raad van Achtkarspelen een vertrouwelijke "Missive van den Heer Gouverneur van Friesland" werd besproken, waarbij "eenige maatregelen" werden voorgesteld "Tot bewaring van rust en goede orde in de tegenwoordige onrustige en ongunstige tijden en voornamelijk gedurende den aanstaanden winter". Wat de verschillende raadsleden hierover te melden hadden, werd niet genotuleerd, wat overigens in die tijd ook niet gebruikelijk was. We kunnen alleen lezen wat er "na rijpelijke deliberatien" werd besloten en dat was het volgende: "Dat er in de eerste plaats met vereischten spoed en op de geschiktste wijze en onder de noodige geheimhouding voor rekening van de Grietenijkas zullen worden aangekocht en in de respectieve dorpen opgeslagen 38 à 40 schuiten goede baggelaarturf, of naar rato meerdere lange of sponsturf. Ten einde gedurende den aanstaanden winter, aan de behoeftigen, tegen behoorlijke of mindere prijzen verkocht, of wel voor niet uitgedeeld al nadat de omstandigheden zullen vorderen". Verder werd besloten om aan Gedeputeerde Staten goedkeuring te vragen om een bedrag van f 3000,- uit de grietenijkas beschikbaar te stellen tot "aankoop van gemelde turf en verders van zoodanige kwaliteit boonen, aardappelen en andere noodwendigheden". Dit tot bestrijding van de armoede in de aankomende winter. Voor die tijd was dit een flink bedrag, wanneer we dit vergelijken met de uitkering van rond f 4,- per week, die aan de achtergebleven gezinnen werd betaald, wanneer de kostwinner als schutter moest opkomen om tegen de Belgen te vechten.

Ook valt in het raadsverslag te lezen welke personen de aankoop, opslag en de uitdeling van de turf en dergelijke gingen regelen en voor welke dorpen. In de eerste plaats werden onder andere de plaatselijke raadsleden hiervoor aangewezen, te weten Sikke Gerlofs Zuidersma voor Augustinusga, Lodewijk Minzes Eskens voor Buitenpost, Mark Wytzes Boersma voor Gerkesklooster, Wytze Binderts Kloosterman voor Optwijzel en Wobbe Nannes Bouma voor Surhuizum en Surhuisterveen. Behalve deze leden van de raad, werd nog een aantal andere personen, zoals Andries Hielkes Henstra en Durk Louwes Gorter, verzocht om dit te regelen voor respectievelijk Drogeham/Harkema-Opeinde en Kooten. Hoe de verstrekking van turf en dergelijke in de dorpen is verlopen, valt niet na te gaan, maar op een "staat inhoudende kosten, veroorzaakt ten gevolge van den Belgiëschen opstand", kunnen we lezen dat inderdaad een bedrag van f 3000,- is besteed voor "uitdeeling aan de dorpen in deze Grietenij tot tegemoetkoming der Armoede".

Nachtwachten

"Tot veiligheid der gezoede ingezeten" werd op voorschrift van het gouvernement te Leeuwarden bepaald, dat in alle dorpen van Achtkarspelen "nachtwachten in werking zullen worden gebragt"

en wel gedurende de winter van 1830/1831. Kennelijk was men bang voor inbraak en zoals elders in dit artikel werd vermeld, was het in die dagen een onrustige tijd. Aan de ingezetenen werd vanwege het grietenijbestuur een lijst aangeboden, waarop men zich tot het doen van deze nachtwachten kon verbinden. Door het bestuur werd er op aangedrongen om de nachtwachtverplichting "met alle naauwkeurigheid stiptelijk te vervullen". Voor ieder dorp werd een soort commissie van drie personen ingesteld, die werd belast met "de oprigting en directie". Deze aangewezen inwoners waren uitsluitend min of meer vooraanstaande personen, woonachtig in de dorpen waar de nachtwachten dienst gingen doen.

Dit waren onder andere de notarissen Meindert de Vries te Augustinusga en Jan Romein te Buitenpost. Verder waren twee schoolmeesters van de partij, zoals Hendrik Jans Posthuis te Drogeham en de bekende Bartholomeus Schurer van Surhuisterveen. Het overgrote deel

waren gezeten boeren, te weten Wytze Jans Binnema, Alle Oedzes Radema (Twijzel), Johannes Meines Boetes en Andries Hielkes Henstra te Harkema-Opeinde. Of deze nachtwachten noodzakelijk bleken en ook inderdaad hebben gefunctioneerd, vermeldt de historie niet.

Paardenverkoop

Voor een leger in de 19de eeuw was het belangrijk om over goede paarden te beschikken. Nu tegen de Belgen moest worden opgetrokken, bestond er weer een extra behoefte. De aankoop van paarden, "ten dienste der artillerie", gebeurde destijds via de grietman. Negen eigenaren van paarden uit de gemeente werden uitgenodigd om op 12 januari 1831, des voormiddags om 9 uur, een paard ter verkoop en ter keuring aan te bieden op het Zaailand te Leeuwarden. De lijst van de paarden met de eigenaren en verdere gegevens is bewaard gebleven en kunnen we onder andere het volgende lezen: De eigenaren van de paarden waren:

1. Hoeksma, Anne Jacobs, landbouwer te Surhuizum.
 2. van der Heide, Oebele Sybes, landbouwer te Kooten.
 3. Boersma, Mark Wytzes, koopman te Gerkesklooster.
 4. Oosterga, Joort Reinjes, koopman te Gerkesklooster.
 5. van Bruggen, Wytze Alberts, koopman te Surhuisterveen.
 6. van der Wal, Tjerk Lammerts, koopman te Gerkesklooster.
 7. Pel, Mient Eits, koopman te Gerkesklooster.
 8. Kloosterman, Klaas, deurwaarder te Augustinusga.
 9. Hansma, Tamme Johannes, landbouwer te Drogeham.
- De ouderdom van de paarden was 5 en 6 jaar en ze waren allemaal ongeveer 1.60 meter groot. De vraagprijzen liepen van f 165,- tot f 220,-. Ook vinden we een omschrijving van de paarden op de lijst aangegeven, zoals een bruine ruin, een zwarte merrie, een bruine bles merrie enzovoort.

Slot volgt!

Jan Adriaan baron van Zuylen van Nijeveldt, gouverneur van Friesland van 1826 tot 1840. Met zijn gezin bewoonde hij een groot herenhuis op het Gouverneursplein te Leeuwarden, waar hij in maart 1840 kwam te overlijden. Zijn graf, met monumentale grafsteen, is nog te vinden op de algemene begraafplaats te Leeuwarden.

Beeld van de gevechten bij het Kon. Paleis te Brussel op 25 september 1830 naar een litho van P. Lanfers.

BUITENGEWONE LEEUWARDER COURANT

ZONDAG, den 26 September 1830.

's GRAVENHAGE, den 24 September. (ten elf ure des avonds.) Dezen middag te vijf ure arriveerde aan het Paleis, de Major *Peters*, Adjutant van Z. M., van Brussel dezen nacht omstreeks een ure vertrokken. Na een mondgesprek met den Koning, heeft die Officier zich bij Z. K. H. den Kroonprins begeven. Van den inhoud zijner rapporten is niets stillig bekend gemaakt; slechts heeft men uit den mond van zijnen knecht vernomen, dat te middernacht het vuur zoo wel van het hies geweer als kanon geheel gestaakt en de wapens weggegooid; om half een uur trokken militaire patrouilles door de straten zonder leusard te ontmoeten.

Met zekerheid kan men melden, dat te Brussel 17 ure, van des morgens 7 ure tot middernacht standhoudend is gevochten. Dit de luitenant kolonel *Ernst*, *Cassiers* *Pilliers* en *Callibres*, benevens den major der artillerie *Cramer*, getuwt zijn. De beruchte *Fillets* XIV, en de familie *Rabians* hebben de vlucht genomen, laatste gemelde voortloep naar Orsande.

De Koninklijke troepen hebben de meeste overvloedigheid en getrouwheid aan hancr vana betoond. Onder de bevanden der makkers waren zeer vele Franschen. De stad

moet vreesdijk gestand zijn; maar meest alle volgezinde ingezetenen hadden den-ve reeds verscheidene dagen vóór den strijd verlaten.

(Volgens de *Dordtsche Courant* zoude ook de generaal *Schwarz* aan de zijde zwart gewond zijn.)

ANTWERPEN, den 24 September des avonds ten 8½ ure. Nadat te Brussel in den joegterverloopen nacht om 1 ure het gevecht was gestaakt geworden, heeft het volk ten 8 ure heden morgen wederom begonnen tegensand te bieden, en na een zeer hevige gevecht dat tot 3 ure dezen middag geduurd heeft, hebben onze troepen de stad volkomen beneestert en zijn alle posten door onze militairen bezet geworden. Men verwacht alhier 3 à 400 krijgsgevangenen, onder welke zich vele jongens van 18 à 24 jaren bevinden.

Doordien alle gemeenschap tuschen Brussel en onze plaats afgezaand blijft, heeft men nog geene juist en omstandige bijzonderheden kunnen vernemen. Die, welke ons zijn toegekomen, zijn te veel nitóólopend om te kunnen publiek gemaakt worden.

Het gerucht is alhier in omloop dat Leaven zich op discreetie overgegeven heeft.

TE DE LEEUWARDER COURANTDRUKKERIJ.

De Leeuwarder Courant kwam in verband met gevechten te Brussel en Antwerpen met een extra editie.

N° 33.

Ingerokenen van Achtkarspelen!

Gy hebt de stem des Konings gehoord. die U te wapen roept. tot verdediging van Ons Vaderland tegen de muitelingen die het bedrogen en het hoofd vandaer gewest heeft U bekend gemaakt met des wyzes waarschyns gy aandien oproeping kunt voldoen.

Het Register van Inschryving is deens volgens in deen Grooten geopende om uwe vrijwillige aangeven te ontvangen tot het deens van Achtkarspelen deent by 's Konings Leger. zoo lang het vaderland in noed is.

Na de proclamatie van koning Willem I aan het Nederlandse volk in 1830, waarbij het vaderland in gevaar verklaard en elke Nederlander te wapen werd geroepen, volgde van de grietman van Achtkarspelen ook een oproep, waarvan een fragment uit het gemeente-archief hierbij is afgebeeld.

Tafereel uit de tiendaagse veldtocht in 1831 tegen de in opstand gekomen Belgen. Schilderij van Wouterus Verschuur.

Offeren op het Altaar des Vaderlands...'

Achtkarspelen tijdens het militair conflict met België rond 1830 (II) (Slot)

Koning Willem II. (Detail van een schilderij van J.A. Kruseman)

Alle deelnemers van de tiendaagse veldtocht werden onderscheiden met het metalen kruis. De onderscheidingen werden vervaardigd uit bij Hasselt buitgemaakte kanonnen.

Door Dirk Reinder Wildeboer te Buitenpost
Secretaris van de Stichting Oud-Achtkarspelen.
 Tel. 0511-541920, internet <http://home.hetnet.nl/~oudachtkarspelen>

België viert dit jaar dat 175 jaar geleden de Belgische revolutie uitbrak. Dit leidde uiteindelijk tot de onafhankelijkheid van ons land in 1839. Wat er onder andere destijds gebeurde valt in dit artikel te lezen.

Geldgebrek

Om een militaire actie te beginnen tegen de Belgen kostte uiteraard geld. In het gemeentearchief van Achtkarspelen komen we dan ook diverse oproepen van het bestuur tegen om de ingezetenen te bewegen om zich te laten inschrijven in de registers van geldleningen aan de staat en ook zich bereid te verklaren om vrijwillig te tekenen voor het doen van een gift. In de bekendmaking d.d. 13 juli 1831, die in de dorpen werd aangeplakt en in de kerken afgekondigd, kunnen we lezen dat de ingezetenen "ernstig werden aangespoord, zoowel voor hun eigen belang als voor dat van het algemeen en tot behoud van ongelukkig, doch eerbiedwaardig Vaderland om zooveel in hun vermogen is, deel te nemen in de thans geopende geldlening, teneinde hierdoor te helpen voorkomen dat aan de gedwongen geldlening gevolg zal behoeven worden gegeven te worden". Wanneer er niet voldoende vrijwillige inschrijvingen zouden komen, dan zou bijna iedereen, die werd aangeslagen in de personele belasting voor het jaar 1831, voor een bepaald bedrag gedwongen moeten lenen. Op de secretarie van de grietenij waren staten aanwezig, waarop men kon lezen welke gevolgen dit financieel konden zijn. Er stond dus een stok achter de deur. Het kon voordeliger zijn om vrijwillig mee te doen, dan om de verplichte geldlening af te wachten. Men kon zich inschrijven voor geldleningen tot bedragen van f 1000,-, f 500,- en f 200,- tegen een rente van 6 procent. In een volgende bekendmaking werden de ingezetenen nog eens aangemoedigd om vooral mee te doen met de vrijwillige geldlening. De grietman hield op drie dagen zitting "in het Grietenijhuis te Buitenpost tot het geven van de verlangde inlichtingen".

Een jaar eerder, in 1830, werden de inwoners van Achtkarspelen door het provinciebestuur opgeroepen om zich voor een bepaalde gift te laten inschrijven op het grietenijhuis. Grietman van Haersma schreef hier de volgende aanbeveling bij: "En vermeent het van mijn plicht te zyn den Ingezetenen ten sterkste te moeten aanmoedigen om op de wyze, het meest met hunne omstandigheden overeenkomende, hunnen belangstelling en vaderlandsliefde aan den dag te leggen door met de bydragen van welke aard ook, als Offer op het altaar des vaderlands te brengen bij inschryving van derzelven in gemelde registers of anderzins. Indien een geheimhouding van hunne namen en giften wordt begeerd, zal aan dat verlangen worden voldaan". Blijkbaar kwamen er niet veel giften binnen, zodat in het volgende jaar werd bedreigd met verplichte geldleningen. Verder werd in 1830 aan de ingezetenen een lijst aangeboden, waarop men kon intekenen voor een wekelijkse bijdrage voor ondersteuning van de gezinnen van de opgeroepen vrijwillige schutters. Ook kon men wapens en uitrusting schenken ten behoeve van de strijd. Al deze goede daden "zouden door het grietenijbestuur met welgevallen worden beschouwd en met erkerntenis voor de zaak des vaderlands".

Schutters van Achtkarspelen

Hoeveel schutters uit deze gemeente rond 1830 in actie kwamen om tegen de Belgen de strijd aan te binden, is moeilijk na te gaan. We kunnen wel constateren hoeveel gezinnen en andere achtergebleven familieleden, die van de inkomens van de militairen af-

hankelijk waren, door de grietenij financieel werden ondersteund. Een en ander valt te lezen op een stuk uit het gemeentearchief waar boven staat: "Blad-wyzer der vrouwen van de uitgetrokkene schutters, welke deze Grietenij weegelden tot onderhoud zijn toegelegd". Deze opgaaf vermeldt over de jaren 1830 tot en met 1836 de uitgekeerde bedragen aan kostwinnersvergoeding per persoon. Over deze jaren betaalde de grietenij in totaal f 8.457,10 aan weegelden uit aan 41 personen. Het merendeel waren echtgenotes, maar er zijn ook vaders en moeders bij en verder valt het op dat van de 41 ondersteunden, 20 personen in Surhuisterveen wonen, terwijl maar 1 in Buitenpost. Onder de schutters was een aantal dienstplichtigen, maar er waren er ook die vrijwillig dienst namen.

Hierna volgen een aantal namen van schutters uit Surhuisterveen, waarvan de echtgenotes 'weegelden tot onderhoud' over een bepaalde periode kregen, t.w.:

1. Durk Jans van der Schors, e.v. Hiltje T. Landheer, weekgeld f 3,50.
2. Jan Geerts Drost, e.v. Doetje S. van Kammen, weekgeld f 2,50.
3. Hindrik Jans Pitstra, e.v. Gepke P. v.d. Meer, weekgeld f 2,50.
4. Hendrik Hermanus Nobach, e.v. Boukje W. Nicolai, weekgeld f 2,50.
5. Sytze Jans Ploeg, e.v. Antje A. Huizinga, weekgeld f 3,50.

Van der Schors en Pitstra waren vrijwilligers. Het ontbrak de schutters vaak aan een militaire oefening. Van de vrijwilligers waren velen nog nooit soldaat geweest. De publicatie d.d. 23 oktober 1830 van het bestuur van Achtkarspelen, die "op den eerstkomenden Zondag in deze Grietenij naar gebruik zal worden afgelezen en vervolgens aangeplakt", ging dan ook over de militaire opleiding van de opgeroepen soldaten. "Gewezen onderofficieren in deze Grietenij woonachtig, werden uitgenodigd om op 26 October 's morgens 10 uren precies in het Grietenijhuis te Buitenpost te verschijnen. Uit deze personen zou dan kunnen worden gekozen, die geschikt waren "om in deze Grietenij de schutters den noodige instructie te geven, zullende zy daarvoor bezoldigd worden door het departement van Oorlog".

Niet opgekomen schutters

Van de militaire commandant te Leeuwarden kwam er op 5 maart 1831 in Buitenpost een lijst met namen van 18 niet verschenen schutters binnen. "Bekende of vermoedelyke redenen van achterblyven" werd ook aangegeven. Niet waren komen opdagen o.a.:

1. Hendrik Gerkes van der Tuin: "Is op den 23 December 1831 gehuwd met eene vrouw bij welke hy reeds 2 kinderen voor zyn huwelyk had verwekt, die by de huwelyksakte zijn erkend en is diensvolgens provisioneel buiten

oproeping gelaten.

2. Jan Jurjens Klaver: "Is als schipper absent, wordt binnenkort terug verwacht, is tevens gehuwd op 26 January 1831 en heeft nog geene kinderen, waarschynlyk met een vracht onderweg".

3. Andries Pieters Veenstra: "Is als schipper absent, doch wordt eerstdaags terug verwacht".

4. Binne Oebeles Sipma: "Zegt uitstel te hebben verkregen om zich te laten vervangen".

5. Jente Alkes Dijkstra: "Is uit hoofde van ziekte niet in staat om te marcheren blykens het hier bygaande gelegaliseerd attest van een eenen heelmeester".

6. Klaas Gaukes Witteveen: "Is afwezig als schipper, zynde deszelfs verblyf onbekend. Volgens geruchte zou hy in Brabant met zyn schip zyn aangehouden".

7. Eedsger Lammerts Westerhof: "Is gehuwd in mei 1830 en zyne vrouw bevindt zich in eenen zwangeren toestand volgens ingeleverd certificaat van den vroedmeester".

Troepentransport naar het front

Hoe de soldaten in 1830 naar het front in België werden gebracht, wordt ons verteld in het boek "Kroniek van een friese boer". In dit boek kunnen we de aantekeningen vinden, die Doeke Wijgers Hellema in de periode 1821 tot 1856 heeft bijgehouden van verschillende gebeurtenissen en waar de Belgische opstand ook in werd beschreven. Boer Hellema woonde in Wirdum en hij vertelt in zijn dagboek hoe het grietenijbestuur dit regelde. De boeren werden opgeroepen om met paard en wagen het krijgsvolk richting België te brengen, in ieder geval tot Heerenveen. De boeren in die regio zorgden dan voor verder transport voor een bepaalde afstand en zo vervolgens. Uit de gemeente Leeuwarderadeel vertrokken 150 wagens, die elk waren bespannen met 2 paarden. Van de betreffende boeren werd verwacht, dat ze ook voor een voerman zouden zorgen. Zo zag Hellema in de nacht van 2 september 1830 de wagens met soldaten aan zich voorbij rijden. "Het was een aangename, stille nacht met bijna volle maneschijn, ik verkoos op te blijven met een mijner dochters, terwijl mijne vrouw en overige huisgenooten zich ter rust begaven".

Schutters opgeroepen

In 1828 was er een wet van kracht geworden, waarbij alle jonge mannen tussen de 25 en 35 jaar waren opgeroepen om zich voor de verplichte schutterij bij de grietenij te laten inschrijven. Het was op 27 december 1830 dan zo ver dat deze schutters in dienst moesten komen om, na een militaire opleiding, tegen de Belgische opstandelingen op te treden. Volgens boer Hellema waren deze mannen aanvankelijk in de kazerne te Leeuwarden gehuisvest en afkomstig uit zes grietenijen. Wanneer deze schutters hun oefening achter de rug hadden en naar het front konden, waren andere grietenijen aan de beurt om hun militairen te leveren. In "de nieuwe casern" waren op een bepaald moment 1000 man gehuisvest en kregen daar hun wapens en opleiding. Ook waren daar ruim 200 vrijwilligers bij. De mannen uit de kazerne mochten zich op bepaalde tijden vrij bewegen en Hellema maakte een praatje met één van de schutters uit zijn woonplaats. "Ik sprak alhier een Wirdumer, welke benevens alle de Wirdumers, een uitstap herwaarts deden, om voor eenige uren hunne vrienden en bekenden te bezoeken. Zij waren in hunne eigene klederen en over het geheel zeide hij waren zij wel tevreden en gemoed. Het eenigste dat hen het meest hinderde,

waren de koude voeten, wijl zij geen vuur zagen en altoos in den boerenstand aan houten klompen gewoon zijnde". Verder maakte boer Hellema zich zorgen of het werk op de boerderijen nu wel klaar kwam, nu er zo veel boerenknechten in militaire dienst waren. Gelukkig was het winter "het is op het ledigsten van den tijd".

Op een zondag in januari 1831 was er een speciale kerkdienst voor de schutters. "Verleden Zondag 's nademiddags heeft men voor alle Schutters Guardisoens predikatie gehouden door Ds. Bruinier in de Wester Kerk te Leeuwarden en de kerk tot het ander uiterste opgevuld ware. Stille en orde heerschten in deze Godsdienstige vergadering, zoowel in het verzamelen als uittrekken en gedurende de gehele oefening van den Godsdienst".

Op naar de vijand

Op 17 februari 1831 meldde onze kroniekschrijver het volgende: "Een Batillon schutters zijn hendenmorgen om 9 uur hierdoor met Bagagiewagens, allen met geweren bewapend en gemonteerd, gemarcheerd; het volk vertoonde zeer veel opgewondenheid en ze zijn op Nijmegen gedestineerd. Het is wonderlijk te zien dat in zulken korten tijd het landvolk zulk een krijgshaftig aanzien kan gegeven worden, men zegt dat zij zeer in den wapenhandel gevorderd zijn. Men heeft deze schutters met krijgsmuziek tot voorbij het tolhuis uitgeleide gedaan. Niettegenstaande de meesten liever thuis wilden blijven, trokken zij echter zeer gewillig uit. Over het geheel waren zij met eenen geest bezielde van moed en vastberadenheid, om wanneer zij tegen den vijand van den Koning en het vaderland mogten aangevoerd worden, zich op een geduchte wijs te wreken. Hunne leus was: "weg met de Brabanders, wij zullen de dood en vernieling onder hen verspreiden".

Als helden begroet

De helden van de tiendaagse veldtocht werden bij hun terugkeer in het vaderland uitbundig begroet. Een ooggetuige meldde uit Den Haag: "Eindelijk, om ongeveer half drie kondigde daverend gejuich de aankomst van de Prins van Oranje aan. Het balkon van het paleis was open. Nu zag men ineens de zwarte menigte naderen, een wagen getrokken door de turfdragers en de prins erop staande. De koning was naar beneden gegaan en ontving de prins aan de deur. Hij sloot hem in de armen en kort daarop zag men de gehele familie op het balkon. Het ruisen der stemmen, het wuiven der hoeden..." De beide legers bleven hierna nog vele jaren onder de wapenen. Pas in 1839 werd er een vredesverdrag met België getekend. Daarmee was het drama van het grote koninkrijk ten einde.

Terug in Fryslân

De opgekomen schutters uit deze provincie keerden in 1834 weer terug en ook deze kregen een hartelijk welkom. Boer Hel-

lema schreef in zijn dagboek het volgende: "Den 6 September, goed weer, dog harden wind. Ik ging voordemiddags naar Leeuwarden, de poort en meest alle de partikuliere gebouwen op de Wirdumer Dijk en de nieuwe Stad tot voorbij de lange pijp waren niet alleen van vlaggen voorzien, maar ook behangen met guirlanders, hetwelk een prachtige vertooning gaf. Dit gevoegd bij een ontzachlijken massa van menschen van allerlei rang de aannaderende schutters tegemoet trokken. Ik stond op het bolwerk bij de poort, toen alle menigte om 3 uur tezamen met de schutters binnendrong, waardoor de musikanten en tamboers zoo verdrongen wierden, dat ze het spelen en trommen niet behoorlijk konden uitoefenen. Ik zag van boven de poort langs de Wirdumer dijk en die was met de aldaar aanwezigen en binnenkomen schutters en de gehele binnendringende massa, zoo opgepropt van menschen, dat men als het ware op de hoofden konde gaan. De Burgemeester en alle de leden van de stadsregering trokken in groot gala de mannen bij de Schrans tegemoet, alwaar met een plegtige aanspraak, de schutters binnen de stad verwel-

koomt wierden. Tenslotte speelden de musikanten in massa het Wilhelmuslied, waarna een ieder naar de plaats zijner bestemming ging. Tot verhooging van dit feest zal er behalven andere vreugdebeldrijven van avond te 10 uur op de lange pijp een aanzienlijk vuurwerk afgestookt worden. Dog omdat mij dit te laat wierd, begaf ik mij terug na huis. Zoo zag ik dan deze manschappen weder, welke ik in 1830 hadde gezien en met muziek tot aan het tolhuis uitgeleide deed, dog met een geheel andere gemoedsgesteldheid als nu. Toen waren de gemoederen bedrukt, omdat men niet wist was er van deze manschappen en van het vaderland worden wilde. Thans was de vreugde op een ieders aangezicht".

Bronnen/literatuur:

- gemeente-archief van Achtkarspelen
- Klaas Jansma c.a. "10.000 jaar Geschiedenis der Nederlanden" 1991.

Dit was een publicatie namens de Stichting Oud-Achtkarspelen

Ansichtkaart van de Voorstraat te Buitenpost rond 1915 met rechts op de achtergrond het voormalige grietenijhuis van Achtkarspelen, thans wel genoemd het gebouw met de pilaren. Van 1827 tot 1892 zetelde hier het bestuur van de grietenij/gemeente. Rechts vooraan de slagerij van Zijlstra.

Friese schutters in actie tijdens de tiendaagse veldtocht.

Bezoek van kroonprins Willem II aan Brussel, na het oproer van 25 augustus 1830. Rechts de burgerwacht, links het gewapende volk, dat door de prins wordt toegesproken.

Staat- nr. 200, der vrouw
 van de uitgeschiedene schutter, welke
 door Grading was gecalen, tot en
 mede zijn toegelegd.

Grading Schiedamschen

Volgnummer	Naam	Vanwaar meer ge, pro. k. low.	Getrokken ende jaren van						Totaal.	Num. k. in	
			1830.	1831.	1832.	1833.	1834.	1835.			1836.
1	Willem J. Sandheer	25 Octob. 1830	30	102	102	102	102	102	5365	990	50
2	Wouter J. Kaamen	1 Novemb. 1830	22	130	130	130	112	124	3832	687	50
3	Georgel J. de Heer	5 Novemb. 1830	20	130	132	85	130	124	3832	660	"
4	Wouter J. de Heer	5 Novemb. 1830	32	208	212	208	208	188	7185	1136	70
5	Wouter J. de Heer	8 Novemb. 1830	28	182	182	101	175	"	"	571	"
6	Wouter J. de Heer	10 Novemb. 1830	21	159	156	96	"	"	"	432	"

Fragment van een overzicht uit het gemeentearchief van uitgekeerde 'weekegelden' aan de gezinnen van wie de kostwinner als schutter was opge-
 komen.